

Център за семиотични и културни изследвания

eБИБЛИОТЕКА

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

ИТАЛИАНСКИЯТ РЕНЕСАНС

Е-ИЗДАНИЕ НА ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
2019
www.cssc-bg.com

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА
ФИЛОСОФИЯ

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

SKY PRINT

2

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

ИТАЛИАНСКИЯТ РЕНЕСАНС

Съвременното схващане за света като противоположност на Средновековието се заражда в Италия, в лоното на движението, наричано Ренесанс. Първоначално то е възглед на малцина, сред които се откроява Петрарка, но в течение на XV столетие се разпространява сред мнозинството образовани италианци. **Ренесансовите италианци – с изключение на Леонардо и неколцина други – не питаят онова преклонение пред науката, което характеризира най-значителните новатори на XVII век; именно с отсъствието му се свързва и тяхната освободеност от суеверие.**

RENAISSANCE

Manfred Wundram

TASCHEN

Giovanni Bellini. Portrait of the Doge Leonardo Loredan, c. 1501/02

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

4

Мнозина от тях все още изпитват преклонение пред авторитета, характерно за средновековните философи, но **подменят авторитета на църквата с този на античността**. Това, разбира се, представлява стъпка напред към пълното освобождение. Но много малко са италианците от XV век, които биха се осмелили да поддържат възглед, зад който не стои никакъв авторитет – бил той античен или църковен.

За да се разбере Ренесансът, е необходимо да се направи кратък разбор на политическото положение в Италия. Италия в общи линии остава незасегната от чужди посегателства до 1494, когато френският крал Карл VIII нахлува в страната. **Пет са най-важните държави по това време в Италия: Милано, Венеция, Флоренция, Папската област и Неапол.**

От 1494 до 1535 **Милано** се превръща в сцена на бойните действия на френско-испанските войни; самите Сфорца влизат в съюз ту с едните, ту с другите. През 1535 Милано е анексиран от Карл V.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

5

Венецианската република остава донякъде извън италианската политика и имала известна независимост от Рим до Трентския събор (1545). Създаването на Камбрийската лига – обединение на останалите могъщи държави – сразило Венеция. Тя вероятно е щяла да се съвземе, ако не било откритието на Вашко да Гама – пътя към Индия през нос Добра надежда. Това обстоятелство, наред с могъществото на турците разорило Венеция, която все някак успяла да се закрепил до времето, когато Наполеон напълно отнема независимостта ѝ.

Флоренция през този период е най-цивилизованият град в света и люлка на Ренесанса. Почти всички велики имена в литературата, както и някои от ранните, а също така и от по-късните големи имена в изкуството, са свързани с Флоренция; тук обаче интересът ни е съсредоточен по-скоро върху политиката, а не върху изкуствата. Родът на Медичите управлявал Флоренция от XV почти до средата на XVIII век; междувременно Флоренция като останалите италиански градове обедняла и изгубила значението си.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

6

Южният край на Италия се заемал от кралство **Неапол**, част от което през повечето време бил и остров Сицилия. Неапол и Сицилия са личното кралство на император Фридрих II [...] От 1495 г. нататък трима френски крале се опитват да завладеят Неапол, но в крайна сметка кралството е заграбено от Фердинанд III Арагонски (1502). **Победата на испанците и Контрареформацията слагат край на италианския Ренесанс.** Тъй като папа Климент VII възпрепятствал Контрареформацията и бил приятелски настроен към французите, Карл V наредил в 1527 г. Рим да бъде плячкосан. След това папите стават изключително набожни и настъпва края на италианския Ренесанс.

Ренесансът не е период на особено важни философски постижения, но все пак прави известни стъпки, които представляват съществени предпоставки за величието на XVII век. На първо място той разчупва сковаващата схоластична система, която се е превърнала в усмирителна риза за интелекта.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

7

Ренесансът възражда изучаването на Платон и по такъв начин успява да отвоюва известна независимост най-малкото по отношение на избора между него и Аристотел. Той осигурява също така възможността за неподправено познание от първа ръка на тези автори, изчистено от тълкуванията на неоплатониците и арабските коментатори. И което е още по-важно – Ренесансът насърчава навика на интелектуалната дейност да се гледа като на възхитително обществено приключение, а не като на отшелническо съзерцание, целящо съхраняването на предопределената ортодоксия.

Raphael. School of Athens, 1509

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА

8

Заместването на схоластичния Аристотел с Платон било ускорено от контакта, установен с византийските учени. Още по време на Вселенския събор във Ферара (1438), на който се обявява формалното обединение на Източната и Западната църква, се завързва спор, в който **византийците утвърждават превъзходството на Платон над Аристотел.** [...] Козимо и Лоренцо де Медичи били последователи на Платон; Козимо основава, а Лоренцо продължава традицията на Флорентинската академия, чиято дейност се състояла до голяма степен в изучаването на Платон. Козимо предал Богу дух, докато слушал един от Платоновите диалози.

Хуманистите от онази епоха обаче били прекалено заети в усвояването на античното познание, за да успеят да сътворят нещо оригинално във философията.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

9

Ренесансът не е масово движение; то е движение на ограничен кръг учени и хора на изкуството, насърчавани от меценати и в частност от Медичите и хуманистично настроените папи. Но тези меценати, изглежда, не сполучили особено много.

Петрарка и Бокачо от XIV век принадлежат духом към Ренесанса, но във водовъртежа на политическите условия тяхното пряко въздействие е незначително в сравнение с това на хуманистите от XV век.

Fra Angelico. The Coronation of the Virgin, c. 1430-32

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

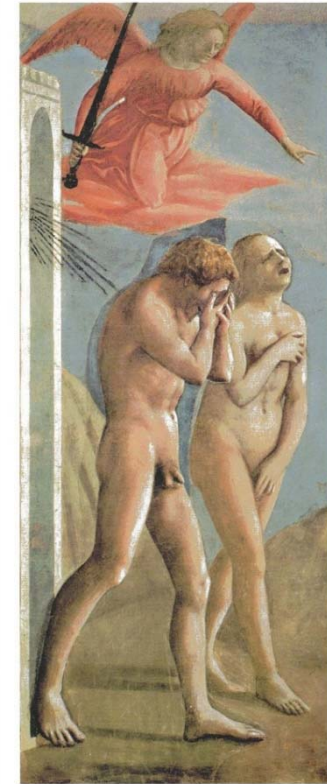
БЪРТРАНД РЪСЕЛ

10

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

Трудно е да се определи еднозначно отношението на ренесансовите учени към църквата. Повечето от учените били потресени от порочността на съвременните им папи, но нямали нищо против да бъдат наемани на работа от тях. Това обяснява и защо хуманистите са били неспособни да положат началото на някаква реформация. При това мнозинството от тях не виждали среден път между ортодоксията и свободомислието; позиция като тази на Лутер била невъзможна за тях, тъй като те вече не притежавали средновековното чувство за тънкостите на теологията.

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

12-43. Мадридо. Иконостас от Лав. Овамо 1427. Фреска. Капела Бранкачи

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

11

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

По-голяма част от хуманистите запазили всички възможни суеверия, за които намирали потвърждение в античността. Магията и вещерството, макар и приемани за порочни, в никакъв случай не били смятани за невъзможни. Инокентий VIII издал през 1484 г. була против вещерството, която довела до ужасяващ лов на вещици в Германия и останалите държави. Астрологията била особено високо ценена от свободомислещите; тя се радвала на популярност, която не била постигала още от времето на античността. **Първият резултат от освобождаване от влиянието на църквата бил не в това да се научат да мислят рационално, а да се отворят умовете им за всякакъв род антични глупотевини.** Но в нравствено отношение първоначалният резултат от освобождаването бил не по-малко катастрофален. Старите морални правила вече не се съблюдавали; повечето от владетелите на държавите били достигнали до върха с коварство и се крепели благодарение на безграничната си жестокост. Злините от папската корупция били очевидни, но никой не предприемал нищо.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

12

Не бих могъл да посоча нито едно престъпление, с изключение на унищожаването на древни ръкописи, което ренесансовите хора да не са извършвали често.

Като изключим нравствената сфера, Ренесансът притежава огромни достойнства. Известен е в историята с архитектурата, изобразителното изкуство, скулптурата и поезията си. Ражда велики мъже като Леонардо, Микеланджело и Макиавели. Освобождава образованите люде от тесногръдието на средновековната култура и кара учените, макар и те да са все още верни роби на преклонението пред античността, да осъзнаят какво многообразие от възгледи може да се защитава от оспорими авторитети върху почти всички възможни теми. **Посредством възкресението на знанието на гръцкия свят Ренесансът създава духовна атмосфера, в която става отново възможно да се съперничи на елинските постижения** и в която индивидуалният гений би могъл да процъфтява в свобода, непозната по времето на Александър.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

13

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА

Философия

Политическите условия на Ренесанса благоприятстват индивидуалното развитие, но са нестабилни; нестабилността и индивидуализмът, също както в древна Гърция, са много тясно свързани. Необходима е стабилна социална система, но всяка от известните ни досега стабилни системи е възпрепятствала развитието на изключителните артистични и интелектуални достойнства.

Колко убийства и анархия сме длъжни да изтърпим в името на постижения, дотолкова велики, колкото тези от Ренесанса? В миналото – доста; в наше време – значително по-малко. Досега така и не е намерено решение на този проблем, макар усиляването на социалната организация да го прави все по-важен.

[...] Ренесансът, макар и да не дава значими теоретични философи, ражда един от най-великите мъже в политическата философия: Николо Макиавели.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

14

В северните страни Ренесансът започва много по-късно, отколкото в Италия, и скоро след началото си е въввлечен в Реформацията. Но съществува един кратък отрязък от време в началото на XVI век, когато новото знание се разпространява бурно във Франция, Англия и германия, без все още да е навлязло в теологичните спорове. Този северен Ренесанс е в много отношения напълно различен от италианския. Той не е анархистичен и аморален; напротив – свързан е с благочестието и обществената добродетел. Съсредоточен е главно в прилагането на научните критерии към Библията и в добиването на текстове, по-точни от тези на Вулгата. Не е така блестящ като италианския си предшественик, но е по-солиден от него, по-малко свързан с разгръщането на индивидуалната ерудираност и насочен по-скоро към възможно най-широкото разпространение на образоваността.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

15

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

Двама мъже – Еразъм и сър Томас Мор – са типични представители на северния Ренесанс. И двамата са образовани; и двамата презирали схоластичната философия; и двамата имали за цел осъществяването на дълбока вътрешна реформа на духовенството, но осъдили протестантската схизма; и двамата са остроумни, темпераментни и изключително умни писатели. Нито Еразъм, нито Мор са философи в точния смисъл на думата, но илюстрират духа на предреволюционната епоха, когато съществува едно широко разпространено разбиране за необходимостта от умерена реформа.

Hieronymus Bosch. Garden of Earthly Delights, c. 1503

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

16

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА

Реформацията и Контрареформацията са в еднаква степен израз на бунта на по-слабо цивилизованите нации срещу интелектуалното господство на Италия. При Реформацията бунтът е както политически, така и теологичен: отхвърлена е властта на папата и данъкът, получаван от него като пазител на ключовете към небесните селения, вече не се плащал. При Контрареформацията има само бунт срещу интелектуалната и нравствена освободеност на ренесансова Италия; властта на папата не само не е отслабена, а е засилена, като междувременно се разяснявало доколко тази власт е несъвместима с безгрижното безпътие на Борджиите и Медичите. Грубо казано, Реформацията е германска, а Контрареформацията – испанска; религиозните войни са същевременно войни на Испания срещу враговете ѝ и съвпадат с периода, през който испанското могъщество достига своя връх.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

17

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

Отношението на общественото мнение на северните нации към ренесансова Италия намира израз в английската поговорка от онова време: „Поиталианченият англичанин е жив дявол“. **Нравственото възмушение срещу италианците е тясно свързано с Реформацията. За нещастие то включва и интелектуалното отрицание на приноса на Италия за цивилизацията.**

Тримата велики мъже на Реформацията и Контрареформацията са Лутер, Калвин и Лойола. Във философията и тримата са интелектуално средновековни, независимо от това дали ги сравняваме с непосредствено предхождащите ги италианци или с мъже като Еразъм и Мор. **Във философско отношение векът след началото на Реформацията се оказва безплоден.** Лутер и Калвин се връщат към св. Августин, като обаче запазват само онази част от учението му, която се отнася до връзката на душата с Бога, но не и онова, което е свързано с църквата. Теологията им е такава, че неизбежно води до отслабване на църковното могъщество: премахват чистилището, отхвърлят учението за индулгенциите, от което зависят папските приходи.

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

PRINT

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

18

Протестанските богослови били (поне в началото) не по-малко фанатични от католическите си колеги, но притежавали по-малко власт и следователно нямали същите възможности да причиняват вреда. Между протестантите скоро възниква разделение по отношение на правомощията на държавата в религиозните дела. Лутер се надявал за глава на църквата да бъде признат именно той във всички страни, в които владетелят е протестант. Хенри VIII и Елизабет, както и протестантските князе на Германия, Скандинавия и Холандия упорито отстоявали правата си в това отношение. Така се ускорява развитието на вече съществуващата тенденция към увеличаване на кралските правомощия. Успехът на протестанството, отначало удивително бърз, бил обуздан от Лойола чрез създаване на Йезуитския орден. Йезуитите придобиват влияние непосредствено след Трентския събор. Те се прославили с мисионерското си усърдие, особено в Далечния Изток; били търсени като изповедници; заложили на образованието и имали влияние върху младежта.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

19

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА

Философия

Резултатите от Реформацията и Контрареформацията в интелектуалната сфера първоначално били изцяло отрицателни, но в крайна сметка се оказали благотворни. Трийсетгодишната война убедила всички, че победата не може да е изцяло нито на страната на протестантите, нито на католиците; наложило се да бъде отхвърлена средновековната надежда за единство на ученията, а това освободило време на хората да мислят повече за самите себе си и дори за основни принципи на Битието. Отвращението от теологичните борби съсредоточило вниманието на способните мъже към светската ученост – особено към математиката. Това са някои от причините след **безплодния по отношение на философията XVI век да се появят през XVII век най-великите имена и да се отбележи най-значителния напредък от времето на древна Гърция. Този напредък започва с науката.**

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

20

Почти всичко, което отличава модерния свят от по-ранните столетия, се свързва с науката, която постига своя най-забележителен триумф през XVII век.

Италианският Ренесанс, макар и не средновековен, не може да бъде определен като модерен; той е по-скоро сроден с най-силния гръцки период. XVI век със своята погълнатост от религиозната атмосфера е по-близо до Средновековието, отколкото до света на Макиавели.

Модерният свят като духовен светоглед се заражда през XVII век. Никой ренесансов италианец не би бил неразбираем за Платон или Аристотел; също така Лутер би ужасил Тома Аквински, но не би бил трудно разбираем за него. След началото на XVII век обаче всичко е вече различно – Платон и Аристотел, Тома и Уилям от Окам не биха били способни да проумеят Нютон.

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

21

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА
ФИЛОСОФИЯ

Новите понятия, въведени от науката, повлияват дълбоко върху модерната философия. Самият Декарт, който в известен смисъл е основоположник на модерната философия, бил един от създателите на науката от XVII век.

Четирима са великите мъже, белязали началния период на създаването на науката – Коперник, Кеплер, Галилео и Нютон. От тях единствено Коперник е от XVI век, но неговото въздействие върху съвременниците му е нищожно.

*

„Природата и нейните закони в мрака се таяха. Рече Бог: *Да бъде Нютон*, и светлини света обляха“.

SKY PRINT

Raphael. The Transfiguration, 1518/20

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

БЪРТРАНД РЪСЕЛ

ИСТОРИЯ НА ЗАПАДНАТА ФИЛОСОФИЯ

СЪВРЕМЕННА ФИЛОСОФИЯ

Текстът е по: Бърtrand Ръсел. История на Западната философия. Том 3. София, Скайпринт, 2017 г.; превод: Лъчезар Живин. Всички права на автора, издателя и преводача са запазени.

Оригинално заглавие: Bertrand Russell. A History of Western Philosophy. London, 1946.

Изображенията са по: Manfred Wundram. Renaissance. Taschen, 2016; Hermann Bauer / Andreas Prater. Baroque. Taschen, 2016, и по: Х. У. Джансън, Антъни Джансън. История на изкуството. Том 3. София, Елементи, 2014 г.

Презентацията е с образователна цел и е предназначена за студентите от НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, които изучават модул „Световна култура“.